

IV.
ИЗВѢСТІЯ

НА

Варненското Археологическо Д-ство
1910.

МАТЕРІЯЛИ

за изучване историята на гр. Варна и окрѣга.

(Съ три таблици и 5 обр. въ текста).



ВАРНА

Издание на Варненското Археологическо Дружество

1911.

V.

Варна прѣди 260 години.

(Споредъ Евлия Челеби ¹⁾).

I. Варненската крѣпость.

Основателътъ на Варна билъ царь Птолемей ²⁾; послѣ паднала въ ржцѣтъ на генуезцитѣ и била разширена. Понататѣкъ Варна минала подъ властѣта на разни държави и най-послѣ завладѣна отъ Гази Худавендигяръ ³⁾. Крѣпостѣта е една красива стѣна, здрава направа, въ видѣ на квадратъ ⁴⁾ и се намира на черноморския брѣгъ. Цѣлата ѣ окръжностъ е три хиляди крачки. Само едната ѣ страна е суша, когато другитѣ ѣ страни сж снабдени съ валъ пѣленъ съ морска вода ⁵⁾. На западната страна има една желѣзна врата, която се отваря къмъ града ⁶⁾. Прѣдъ тази врата има мостъ, по който се минава за града. На четиртѣхъ ѣ жгли има четири здрави кули. На всичкитѣ ѣ кули и збѣци има бойници и топове отъ типа „тахане“, които сж обѣрнати къмъ пристанището. Вжтрѣ въ тази солидна крѣпость има помѣщения за

¹⁾ Турски пжтешественикъ, който придружавалъ вуйка си Мелекъ Ахмедъ Паша при пжтуването му прѣзъ 1656 г. въ района на силистренската областъ, защото той е билъ назначенъ за силистренски управителъ съ специална мисия да защити черноморското крайбрѣжие отъ честитѣ нападения на казацитъ. Въ това пжтуване Евлия Челеби обиколилъ Варна и други мѣста (Д. Г. Гаджановъ, Периодич. Списание, София, XXI. 1909. св. 9—10).

²⁾ Градътъ билъ основанъ ужъ, около 250 г. пр. Р. Хр. (т. е. прѣди 2480 г.), когато въ Мидия е царувалъ Астиагесъ (Scymnus V. 784 sq.).

³⁾ Види се, че гробницата на Гази Худ. (отъ Арсланъ бей) се намирала въ текето „фетхи боба“ до събореното укрѣпление „барутъ хане“ въ Прѣславска улица, до синагогата (гл. Извѣстия, II, стр. 63).

⁴⁾ Крѣпостѣта, която описва Ев. Челеби е, види се, укрѣплението, което завзимало до 1828 год. квартала между улицитѣ: Прѣславска, Солунска, Бѣла и пристанището (Извѣстия, II, стр. 36 и планътъ на гр. Варна).

⁵⁾ Не е мислимо да е имало вода въ вала.

⁶⁾ Тази порта се наричала „голѣма порта“ (буюкъ капу) (гл. въ плана въ „Извѣстията“ подъ „А“).

гарнизона, хамбари и една джамия⁷⁾; чаршия и хамамъ нѣма. Има много муниции и топове. Всѣка нощъ редницитѣ караулятъ и викатъ: „Единъ, единъ е Богъ“. Опрѣдѣлената за войницитѣ плата се дава отъ митницата на пристанището. Понеже послѣдното е открито отъ къмъ югъ и изтокъ, гемаитѣ не могатъ да легнатъ спокойно.

2. Варошътъ на града.

На западната страна отъ града има верига височини съ червена земя; тамъ има десетъ хиляди лозя. Източната страна е една широка, равна мѣстность, която се простира до морето. Цѣлиятъ градъ е разположенъ на равно мѣсто, съ лозя и градини. Има всичко четири хиляди едноетажни и двуетажни кжши, които сж гивгирени и покрити съ червени керемиди. Седемъ махали сж мюсулмански и петъ грѣцки, еврейски и арменски.

3. Джамиятъ.

Джамията на „Емиръ ефенди“⁸⁾ до пристанището е съ минаре и се посѣщава отъ много богомолци. Послѣ идатъ джамиятъ: „Ени джамия“, „Табакханенската“,⁹⁾ „Мюстед-жеибъ ефенди“ и „Шебшахъ кадънъ“¹⁰⁾. Тѣ сж голѣми джамии. Освѣнъ тѣхъ има други тридесетъ и шестъ месчиди.

Отъ хамамитѣ тоя на „Пири паша“¹¹⁾ е хубавъ и широкъ. Отъ чешмитѣ най-посѣщавана е тая на молдованския князь „Лесполь“¹²⁾, която има сладка вода и е до пристани-

⁷⁾ Тя е, види се, „Кале джами“, находяще се близу до бившата „голѣма порта“ (гл. плана на града подъ № 19 въ Извѣстията II, стр. 36 и 60). Джамията се намира въ вжтрѣшното пространство на старото укрѣпление, което било съборено прѣзъ 1828 г.

⁸⁾ Тази джамия изгорѣла въ кримската война (гл. Извѣстията стр. 60 и планътъ подъ № 18).

⁹⁾ Тази джамия трѣбва да е едната отъ двѣтъ джамии — Теке джамия или Хайрие джамия—находящи се въ Табакханенската махала (гл. Извѣстията стр. 62 и 64).

¹⁰⁾ Види се, че джамията е „Субишахъ джами“, която изгорѣла въ 1891 г. (гл. Извѣстията стр. 60 и планътъ подъ № 40).

¹¹⁾ Може би, че старата турска баня, на жгѣла на ул. Бургасъ и родопска.

¹²⁾ „Богданова чушма“, съградена отъ молдовански (богдански) князь Василий прѣди 260 години и поправена прѣзъ 1849 г. отъ князь Гика (гл. Първия отчетъ не археологическото дружество въ Варна, стр. 14 и 15. Вториятъ отчетъ стр. 31 и 32 и Извѣстията, II, стр. 67 и планътъ подъ № 37).

щето. Търговията на пристанището е въ ржцѣтъ на гърцитѣ, арабитѣ и аджемитѣ¹³⁾. На морското крайбрѣжие има безброй цѣли стиви желѣзни прѣчки, буци отъ каменна соль, бѣчви, човали съ пастърма и всѣкакъв видъ строителенъ материялъ. Много оживено е пристанището: хиляди кола идатъ и се връщатъ: ежегодно хиляда и петстотинъ кораби носятъ и изнасятъ стоки по всичкитѣ морета. Пристанището се отдава на митнишки управителъ съ илтизамъ отъ сто и седемдесетъ кесии. Климатътъ е приятенъ та хората сж прѣдадени на пиянството. Тѣ обличатъ сукнени фереджета и сж търговци. Бѣднитѣ носятъ седемъ вида татарски калпаци, а зимно врѣме обличатъ кожуси съ мердифонско платно. Обикновенно женитѣ носятъ фередже отъ бѣла аба и ходятъ забулени и много прилично. На много мѣста има водохранилища и мюсулмански читални за корана. Жителитѣ обичатъ сиромаситѣ и сж гостоприемни спрѣмо гоститѣ и странници-тѣ. Отъ училищата извѣстни сж онова на „Шейхъ-Мюстеджейбъ“ и училището на „Пири-паша“. Варненското грозде, ширата и „гюфтерътъ“ сж прочути. Има управителъ на митницата, командантъ на крѣпостъта, еничерски сердаръ, спехийски кехая, одабашия на ризоносцитѣ, мюхтесибъ и градски субашия. Шерийски сждия е „Пачаврата кадия“, който е съвършено компрометиранъ човѣкъ...

4. Гробницитѣ въ Варна.

Въ двора на Ески-джамя¹⁴⁾ има една каменна гробница на Шейхъ Мехмедъ Татаръ ефенди родомъ отъ Кримъ и извѣстенъ дервишъ-отшелникъ.

¹³⁾ Отъ аджемитѣ (персийци) е било, види се, заселено с. Аджемлеръ (Варненско). Въ околността му се намиратъ селища на двѣ стари села, а именно: Михлизъ и Ментеше. По прѣдание двѣтъ села сж били прѣснати отъ еничеритѣ (кърджалийци). Прѣдводителътъ имъ е билъ нѣкой си „Мехмедъ еничеринъ“, който се прѣселилъ послѣ отъ разтуреното село Ментеше въ с. Пашакъой, гдѣто е имало чифликъ на единъ паша. Като се е научилъ еничерътъ че султанътъ ще го прѣслѣдва, побѣгналъ въ Гърция. За Михлизъ се споменува въ 1444 г. (гл. Сражението при Варна, стр. 52 заб. 4).

Б. на Ред.

¹⁴⁾ Тази джамя е, види се, „Мехкеме джами“ (улица Гургулятъ), която се счита за най-старата (гл. Извѣстията, II, стр. 62 и планътъ подъ № 17).

Бъл. на ред.